

**„საყველპურო“ – ენის ცოდნის საზომი XIX-XXI  
საუკუნეების ქართულ დისკურსში**

**“Sagvelpuro” – THE MEASURE OF MASTERING THE  
LANGUAGE IN THE GEORGIAN DISCOURSE OF THE 19<sup>TH</sup>  
AND 21<sup>ST</sup> CENTURIES**

**სალომე ომიადე**

**Salome Omiadze**

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის  
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი  
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი  
Faculty of Humanities

**საკვანძო სიტყვები:** გლუტონიმები, სასაუბრო მეტყველება,  
ტერმინოლოგიური მნიშვნელობა, ენის ფლობის  
ელემენტარული დონე

**Keywords:** gluttonyms, colloquial speech, terminological meaning,  
elementary level of language proficiency

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით (1960: 879-880), ლექსემა საყველპურო სასაუბრო მეტყველების ერთეულია და მისი გადატანითი მნიშვნელობა გახლავთ საყოველღეო, სახელდახელო. მნიშვნელობის გადატანის ექსტრალინგვისტური საფუძველი, ერთი შეხედვით, საგანგებო კვლევას არც მოითხოვს. ცნება საყოველღეოს გამოსახატავად კომპოზიტური დერივატის – საყველპუროს – შექმნა იმთავითვე გულისხმობს, რომ ენაში აღნიშნული ლექსემის გაჩენის დროს ყველი და პური ქართველთა ყოველდღიური საკვები უნდა ყოფილიყო.

ყველიცა და პურიც საუკუნეებით ადრე გაჩნდა ჩვენი კვების რაციონში, ვიდრე ლექსემა „საყველპურო“ ჩვენს მეტყველებაში, რასაც, სხვა არტეფაქტებთან ერთად, ქართული ენის უძველესი წერილობითი ძეგლებიც მოწმობს. იმავე ძეგლებში ყველი და პური შეწყვილებულია, ერთად იჭმება, ასევეა მომდევნო დროის ფოლკლორულ ნიმუშებსა თუ ახალ ლიტერატურულ ტექსტებში. სწორედ ამ ორი პროდუქტის გემოთა შეხამება დაედო საფუძვლად ქართულ დისკურსში ქალ-ვაჟის შესაფასებელ იმგვარ გამონათქვამს, როგორიცაა „ისე უხდებიან ერთმანეთს, როგორც ყველი და პური“. პურისა და ყველის მნიშვნელობაზე ჩვენს კვების კულტურაში ისიც მეტყველებს, რომ სხვადასხვა დროის ქართულში „პური“ და „ყველ-პური“ საკვების, საზრდოს ზოგად აღმნიშვნელებად გამოიყენება.

ყველი და პური ხშირად გვხვდება ქართულ ხალხურ ზღაპრებსა და მხატვრულ ნაწარმოებებში ღარიბულ საგზლად, საუზმედა თუ სამხარ-ვახშმად. არცთუ უხვი სუფრის გამო ერთგვარ მობოდიშებად დღესაც გაიგონებთ მასპინძლისაგან ქართულ ხალხურ ანდაბას: „ყველი და პურიო – კეთილი გულიო“. სწორედ აღნიშნულმა გარეენობრივმა ფაქტორმა განაპირობა ის, რომ მსაზღვრელმა საყველპურომ შემდეგი მნიშვნელობები განივითარა: ‘სულ ცოტა’, ‘მცირედი’, ‘უბრალო’, ‘ადვილი’, ‘ელემენტარული’, რომლებიც მოხმობილი რიგითობით არის წარმოდგენილი თედო სახოკიას ქართულ ხატოვან სიტყვა-თქმათა ლექსიკონში (1979: 558).

XIX-XXI საუკუნეების ქართულ დისკურსზე დაკვირვებით გამოვლინდა, რომ შემთხვევათა დიდ უმრავლესობაში „საყველპურო“ „ცოდნის“ მსაზღვრელია და ეს ცოდნა, თავის მხრივ, უმეტესად ენის ცოდნას გულისხმობს. შედარებით მცირეა, მაგრამ საინტერესოა

კონტექსტები, რომლებშიც განსახილველი მსაზღვრელი მშობლიურ ენას მიემართება. ამ ტიპის მაგალითები ორ ჯგუფად შეგვიძლია გავყოთ. ერთ შემთხვევაში „საყველპურო ქართულით“ საუბარი მშობლიური ენის დავიწყებას გულისხმობს, რაც ქართველის უცხო ქვეყანაში ხანგრძლივი ცხოვრებით ან მშობლიურ მხარეში, მაგრამ უცხოენოვან გარემოში ყოფნითაა გამოწვეული: „გარემოებამ ორჯერ გამარუსა, ისე დამავიწყა ქართული, რომ საყველპუროც ძლივსღა მესმოდა“ (ჯავახიშვილი, 1959: 361); მეორე შემთხვევაში კი „საყველპურო ქართული“ მეტყველების კულტურის დაბალი დონის აღსანიშნავად იხმარება (რადიორეპორტაჟიდან: „როდემდე უნდა ვისმინოთ ჟურნალისტების საყველპურო ქართული?!“).

გამოყენების სიხშირით განხილულ შემთხვევებს ბევრად აღემატება ის კონტექსტები, რომლებშიც „საყველპურო“ რომელიმე კონკრეტული უცხო ენის მსაზღვრელია, მაგალითად, საყველპურო რუსული / ინგლისური / გერმანული / ფრანგული / ბერძნული და სხვ. დავიმოწმებთ იაკობ გოგებაშვილის სიტყვებს, რათა უფრო თვალსაჩინო გავხადოთ სწორედ ის სემანტიკური სხვაობა, რომელსაც მსაზღვრელი „საყველპურო“ უცხო ენის სახელმძღვანელო ლექსემასთან შეწყვილებისას გამოხატავს: „ბისმარკი პეტერბურგში ელჩად ყოფნის დროს ბევრი ეცადა შეესწავლა რუსული ენა, ცალკე მასწავლებელიც დაიქირავა; მაგრამ საყველ-პურო რუსულის იქით ვერ წავიდა“; „რაც შეეხება რუსულ ენას, ეს სკოლები [ქართველ ბავშვებს] შესძინებენ მხოლოდ საყველ-პურო ლაპარაკსა და მისცემენ შეძლებას, რომ რომელიმე მარტივი განცხადება რუსულს ენაზედ გაიგონ და გააგებინონ გლეხებს“ (გოგებაშვილი, 1895: 29).

ლექსიკონებში სასაუბრო მეტყველების ერთეულად შეფასებული „საყველპურო“ XXI საუკუნის მედიის ენასა თუ მხატვრულ ტექსტებშიც ხშირად გვხვდება და ამ კვების სფეროდან მომდინარე (გლუტონიმთაგან ნაწარმოებ) ერთეულს საუკუნე-ნახევარზე მეტია, რაც ქართულ დისკურსში სწორედ ისეთივე ტერმინოლოგიური მნიშვნელობა აქვს, როგორიც „ენის ფლობის ელემენტარულ დონეს“ თანამედროვე ენების დიდაქტიკაში.

## ლიტერატურა:

**გოგებაშვილი, ი.** (1895). ხალხის განათლების შესახებ. მოამბე, XI. ტფილისი: „ნიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობა“.

**სახოკია, თ.** (1979). ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი. თბილისი: „მერანი“.

**შარაძენიძე, თ., მესხიშვილი, მ.** (რედ.) (1960). ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, რვატომეული, VI. თბილისი: „საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა“.

**ჯავახიშვილი, მ.** (1959). როგორ ვმუშაობ, რჩეული თხზულებანი ექვს ტომად, II. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.

According to the Explanatory Dictionary of the Georgian Language (1960: 879-880), the lexeme “saqvelpuro” belongs to the colloquial style of language and its figurative meaning is “everyday”, “survival”. The extralinguistic basis for the transfer of meaning does not, at first glance, require any special research. The concept of creating a composite derivative to express everyday, basic, “saqvelpuro”(the word in Georgian is composed of two words: “qveli” – “cheese” and “puri” “bread”)– automatically implies that cheese and bread must have been the daily food of Georgians at the time of the coinage of the mentioned lexeme.

Cheese and bread appeared in our diet centuries before the lexeme “saqvelpuro” entered our speech, which, along with other artefacts, is evidenced by the ancient written monuments of the Georgian language. In the same monuments, as well as in later folklore specimens or new literary texts cheese and bread are paired, and eaten together. The combination of these two products formed the basis of the expressions in Georgian discourse that figuratively assess whether a woman and a man suit each other, such as “they suit each other like cheese and bread”. The importance of bread and cheese in our food culture is also indicated by the fact that in Georgian at different times “puri” (“bread”) and “qvel-puri” (“cheese-bread”) were used as general terms for staple food.

Cheese and bread are often found in Georgian folk tales and works of art to denote scanty breakfast or dinner. You can still hear the Georgian folk proverb from the host: “Cheese and Bread – Kind Heart” as an apology

because of the “not-so-rich table”. It was this external factor that caused the adjective “saqvelpuro” to develop the following meanings: ‘the least’, ‘small’, ‘simple’, ‘easy’, ‘elementary’, which are presented in the same order in Tedo Sakhokia’s “Figurative Dictionary” (1979: 558).

Observations on the Georgian discourse of the 19<sup>th</sup>-21<sup>st</sup> centuries have revealed that in the vast majority of cases, “saqvelpuro” is the definition of “knowledge” and this knowledge, in turn, largely implies the knowledge of the language. Relatively small but interesting are the contexts in which it addresses the native language. Examples of this type can be divided into two groups. In one case, speaking “saqvelpuro Georgian” means forgetting one’s mother tongue, which is caused by a Georgian living abroad for a long time or living in their own country, but being in a foreign language environment: “The environment turned me into a Russian twice, it made me forget Georgian so much that I barely understood “saqvelpuro Georgian” (Javakhishvili, 1959: 361). In the second case, “saqvelpuro Georgian” is used to denote a low level of speech culture (from the radio report: “How long should we listen to the journalists’ saqvelpuro Georgian?!”).

The cases in which “saqvelpuro” is used with a word denoting a particular foreign language far exceed the contexts mentioned above, for example, saqvelpuro Russian / English / German / French / Greek, etc. The following words by Iakob Gogebashvili make the semantic difference that the adjective “saqvelpuro” expresses when paired with a word denoting a foreign language more visible: “Bismarck, when an ambassador in Petersburg, tried to learn Russian, he even hired a tutor; But his Russian could not go beyond saqvelpuro”; “As for the Russian language, these schools will only teach a saqvelpuro language [to Georgian children] and they will only be able to understand simple statements in Russian so that they can make the peasants understand” (Gogebashvili, 1895: 29).

“Saqvelpuro”, which is considered as a unit of colloquial speech in dictionaries, is often found in the 21<sup>st</sup>-century media language or fiction, and the unit derived from food (based on gluttonyms) has been used for more than 150 years and reveals the same meaning in Georgian discourse as the “elementary level of language proficiency” in the didactics of modern languages.

## References:

- Gogebashvili, I.** (1895). khalkhis ganatlebis shesakheb. moambe, XI. t'pilisi: „ts'ignis gamomtsemel kartvelta amkhanagoba“. [On the Education of the People. Moambe, XI. Tbilisi: “Partnership of Georgian Book Publishers”].
- Javakhishvili, M.** (1959). rogor vmushaob, rcheuli tkhzulebani ekvs t'omad, II. tbilisi: „sabch'ota sakartvelo“. [How I work, Selected Works in Six Volumes, II. Tbilisi: “Soviet Georgia”].
- Sakhokia, T.** (1979). kartuli khat'ovani sit'q'va-tkmani. tbilisi: „merani“. [Figurative Dictionary, Tbilisi: “Merani”].
- Sharadzenidze, T., Meskhishvili, M. (Ed.)** (1960). kartuli enis ganmart'ebiti leksik'oni, rvat'omeuli, VI. tbilisi: „sakartvelos ssr metsnierebata ak'ademiis gamomtsemloba“. [The Explanatory Dictionary of the Georgian Language, Eight Volumes, VI. Tbilisi: “Publishing House of the Academy of Sciences of the Georgian SSR”].